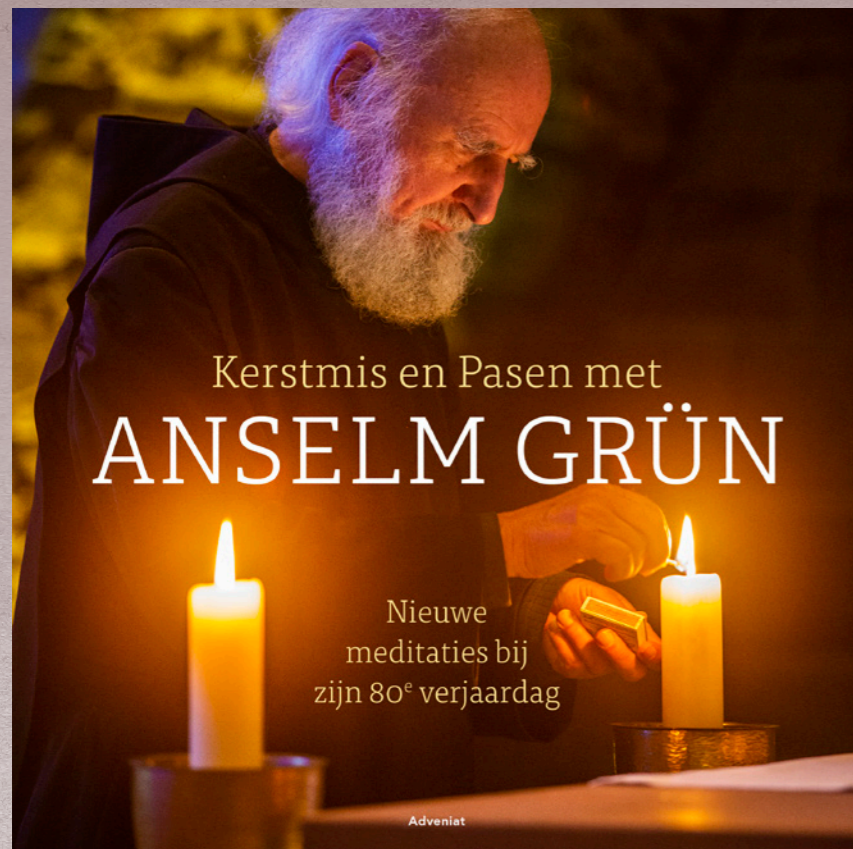

Toeleven naar de feestdagen met Adveniat

Anselm Grün schreef unieke meditaties voor het Nederlandse en Vlaamse publiek. Die teksten zijn bij gelegenheid van de tachtigste verjaardag van de benedictijn gebundeld in een speciale luxe gebonden editie, als cadeauboek. Om zelf rond de feestdagen te lezen, maar ook om cadeau te doen aan je dierbaren.

•••••
Kerstmis en Pasen met Anselm Grün
Adveniat (2024)
128 pagina's
€ 24,99

In dit boek worden de mooiste kerststallen en hun routes in de Advent en met Kerstmis beschreven en steeds met gebeden die juist daar populair zijn. Dit boek is geschikt als gids voor de dagen van Advent en Kerstmis. De bijdragen in dit boek worden geschreven door tal van prominente katholieken en protestanten.

•••••
Van Advent tot Driekoningen
Adveniat (2024)
204 pagina's
€ 11,99

Zegen

Pas in mijn 61^e levensjaar behaalde ik mijn bachelor theologie na vier jaar parttime studie aan de Nieuwe Gracht in Utrecht. Mijn afstudeerscriptie stond in het teken van de ziekenzegen. De aanleiding daartoe was heel praktisch. Hoe boeiend ik de studie ook heb ervaren, ik wist na vier jaar nog steeds niet wat ik kon doen en vooral niet kon doen aan het bed van een ernstig zieke. Wat kun je dan zeggen of juist niet zeggen? Ik had inmiddels wel begrepen dat een vrijwilliger de zegen kon en mocht geven aan de zieke naaste. Zelfs het kerkelijk wetboek biedt daar ruimte toe. Maar nergens was een boekje te vinden met de woorden die je kunt spreken of de handelingen die je kunt doen. Ik koos het onderwerp van de ziekenzegen om meer thuis te komen in het nabij zijn aan de stervende naaste. En ik heb aan geestelijk verzorgers gevraagd welke teksten zij gebruiken. Ieder doet het op een andere manier, zoveel werd me duidelijk.

Sinds die scriptie en sinds mijn diploma heb ik heel vaak de ziekenzegen mogen uitspreken. De laatste keer was dat in een boerderij, met een kleine kring van mensen rondom de stervende moeder. En daar leerde ik dat de zegen ook verborgen kan zitten in het ritueel van de communie die gedeeld wordt. We hadden gebeden, we waren stil geweest, we hadden het licht ontstoken. En we deelden toen de communie, stilzwijgend. En toen gebeurde het wonder. De ernstig zieke kwam tot leven en sprak ons allen toe. Als een laatste goede boodschap. Als een testament. Als een teken van de overkant.

Voor dit themanummer van *Klooster!* vroeg ik Jan Hulshof een essay over de zegen te schrijven. Lees zijn verhaal en ervaar de zegen voortaan nog intenser. Ik zal dat zeker doen, want hij legt uit dat God in de zegen ook het goede geeft. Zegenen betekent groei en vermeerderen. Precies dat gebeurde aan het sterfbed. En juist dat wens en bid ik u allen toe op de drempel van Kerstmis en Nieuwjaar: dat God u laat groeien.

LEO FIJEN
Hoofdredacteur

www.kloostermagazine.nl

INHOUD

KLOOSTERLINGEN

- 10 Franciscan **Theo van Adrichem** over de zegen van Franciscus van Assisi
- 34 De zegeningen van het gemeenschapsleven: **de Catharinahof** in Nijmegen
- 44 Benedictijn **Thomas Quartier**: wees jezelf, maar wel voor anderen
- 70 4 × **Wij geven door** – ‘De kern is dat we het goede aan iemand wensen’
- 78 Dagboek van abt **Thijs Ketelaars**: het verslag van een week in Rome

MENS EN LEVEN

- 16 4 × **Wij ontvangen** – ‘Wij kunnen niet tot zegen zijn zonder de heilige Geest’
- 26 Marist **Jan Hulshof** over de rijke traditie van de zegening
- 45 **IN HET HART**: zegenbedes in de winterse stilte
- 98 De Bijbel Top 3 van **Samuel Goyvaerts**, met Abram en Melchisedek

INSPIRATIE

- 9 Zuster **Katharina Michiels** ziet de zegen in een kleine waterdruppel
- 40 Norbertijn **Joost Jansen** vraagt zich af: wie zegent nu eigenlijk wie?
- 63 **Marc Loriaux** over een gelukkig / gezegend nieuwjaar
- 82 **Erik Galle** stelt steeds weer een overbodige vraag
- 90 **Tini Brugge** kijkt naar kerstbomen en graankorrels

DE MONNIK IN JEZELF

- 24 Schilderes **Janneke Brinkman**: een ode aan de harmonie
- 66 **Nikolaas Sintobin**: als (bijna) alles reden tot zegen blijkt te zijn
- 87 **Erik Borgman** over een zacht voortkabbellend leven: vervloeking of zegen?
- 94 Kerst vieren met de gemeenschap van **Sant'Egidio** in Amsterdam

Greef
aandacht
koffie
waardering
perspectief
warme
een doel
energie
hulp
thuis.

Katharina Michiels

Toen wij vroeger als kind naar bed gingen, vroegen wij de zegen aan vader, die met de vinger op het voorhoofd een kruisje tekende met de woorden 'God zegene en beware je'. Het is mijn oudste herinnering aan een zegen. Het bescheiden, intieme ritueel is me altijd bijgebleven en soms mis ik nog die dagelijkse zegen van mijn vader.

Tegelijk heb ik als overste het grote voorrecht dat ik elke avond zelf de zusters mag zegenen en bespreken. Dan mag ik op mijn beurt God vragen ieder van hen te zegenen met een goede en verkwikkende nacht. De klassieke formule van die zegen luidt: *In zijn goedheid zegene en beware U de barmhartige God, Vader, Zoon en heilige Geest*, maar er zijn variaties op het thema en naargelang de dag, de gebeurtenis, of de aanwezige gasten pas ik graag de zegen aan. Zo laat ook de zegen van Aaron een heel mooi geluid horen: *De Heer zegene en beware ons, de Heer doe zijn aanschijn over ons lichten, de Heer wende zijn gelaat naar ons toe en geve ons vrede* (Numeri 6,24-26).

Zegenen is één van de mooiste menselijke gebaren. Spontaan ga ik er van uit dat God degene is die zegent. Psalm 134 laat echter een ander geluid horen. Ik ben vaak verwonderd mezelf te horen zingen: 'Zegent dan nu de Heer'. Kunnen wij mensen, God zegenen? Als wij na de terts samenkomen als gemeenschap, zegt de overste als eerste 'Benedicite', en de zusters antwoorden 'Dominum'. Zegent de Heer! Het is een oud monastiek gebruik waarbij we aan het begin van ons praten Gods hulp inroepen opdat al onze woorden zegenend zouden zijn. Zou de wereld er niet anders uitzien als we wat meer zegenende woorden zouden spreken?

Wat betekent zegenen eigenlijk? Zegenen is voor mij als de dauw die op een vroege zomerochtend de aarde bedekt en het gras de mooie glans geeft van blinkende waterdruppels. Zegenen is het goede toewensen, is volhartig hopen dat de ander gelukkig, gezegend mag zijn en dat zij/hij vreugdevol, tevreden door het leven mag gaan. God zegent ons als Hij ons al dat goede toezegt. Wij zegenen God als wij

Hem danken voor het wonder van ons leven, als wij bidden dat zijn Naam gezegend mag zijn door alle mensen, dat Hij gekend mag zijn door iedereen.

De keerzijde van zegenen is vervloeken. Ook hierin houdt de Bijbel ons een scherp onderscheid voor: 'Leven en dood houd ik u voor, zegen en vloek. Kies dan het leven, dan zult gij met uw nakomelingen het leven bezitten, door de Heer uw God te beminnen, naar Hem te luisteren en aan Hem gehecht te blijven. Want daarvan hangt het af, of gij zult leven en of gij lang zult wonen op de grond, die de Heer aan uw vaderen, aan Abraham, Isaak en Jakob onder ede heeft toegezegd' (Deuteronomium 30,19-20). Zegenen heeft dus met leven te maken en vloek met dood!

Zou de wereld er niet anders uitzien als we wat meer zegenende woorden zouden spreken?

Zouden we onze christelijke roeping niet kunnen omschrijven als een roeping om als zegenende mensen door het leven te gaan? Als mensen die Gods goedheid doorgeven in een gul gebaar van vreugde, dienstbaarheid, gegevenheid, barmhartigheid? We kennen allemaal mensen die positief in het leven staan, die blijdschap en vreugde uitstralen, bij wie elke ontmoeting een klein feest is omdat je iets mag overnemen van die levensenergie. Zouden dat geen mensen zijn met een bijzonder zegenend charisma? Gezegend wie zo'n mens ontmoet, gezegend wie zo'n mens is!

Heer, laat uw zegen neerdalen over uw Kerk, over uw wereld, over alle mensen, over ieder van ons, opdat we, hierdoor gesterkt, zelf als zegenende mensen door het leven gaan, want in die zegen ligt onze hoop, ons geluk. ■

Geef ook thuis voor inloophuizen

Inloophuizen zijn een onmisbaar thuis voor Jos en vele duizenden andere mensen in ons land. Maar door hoge energiekosten, tekort aan vrijwilligers en groeiende sociale nood kraakt deze voorziening in zijn voegen. Kansfonds geeft inloophuizen financiële en organisatorische steun, zodat ze hun belangrijke rol kunnen blijven vervullen in het bieden van een menswaardig bestaan.

Geef ook thuis, doneer. kansfonds.nl/inloophuizen

Kansfonds
geven om
een ander

Geef thuis

‘In de stilte van de afzondering spreekt je eigen leven tot je’

Bijna zes jaar provinciaal van de minderbroeders in de Lage Landen, bijna 50 franciscanen aan zijn zorg toevertrouwd in Nederland en zo'n 30 in Vlaanderen. Ze zijn met veel minder mensen dan vroeger, maar ze maken nog steeds het verschil. Het is zeker niet voorbij, maar kleiner en zeker hoopvol: jonge broeders blijven zich gelukkig aandienen, zoals hij zelf ook ooit begon, in Amsterdam, door ergens bij te horen en thuis te komen. Het persoonlijke verhaal van provinciaal Theo van Adrichem over verleden, heden en toekomst, en over de zegen van Franciscus. In gesprek met Leo Fijen.

Theo van Adrichem op de weg van Franciscus:

‘Ik verlang naar uitzicht op de toekomst’

TEKST LEO FIJEN | FOTO'S PETER BEEMSTERBOER

Ons gesprek is eigenlijk al voorbij, op een woensdag begin oktober als Theo van Adrichem uit het niets over zijn zomerse pelgrimage begint. Hij ging op reis samen met een groep van TAU, de Francaanse Beweging in Vlaanderen. Die wilden graag een stappende broeder in hun gezelschap, op de weg van Greccio naar Assisi, de weg die Franciscus ook vaak is gegaan. Theo van Adrichem maakte deze stappen in extreem warm weer. Hij doet er luchtig over: ‘Als je de weg van Franciscus wilt gaan, is het

waardevol om hem ook te volgen in de eenvoud en nederigheid. Dat begon al in Greccio. Daar wilde hij ooit laten zien hoe Jezus geboren is en wat dat betekende in de meest eenvoudige omstandigheden. Daarom wilde hij in een bescheiden en afgelegen omgeving het verhaal van Kerstmis opnieuw beleven. Met een voerbak, een os en een ezel, met dorpingen die met fakkels het licht brachten in het duister. Dat was de eerste kerststal. Franciscus had er natuurlijk geen idee van hoe die kerststal de wereld zou veroveren. Hij wilde alleen maar ervaren hoe de grote God in onze armoede mens is geworden. Daar

ging het hem om. Hij kon toen niet weten hoe het verder ging met zijn broederschap. Dat is een troost voor ons. Wij weten het ook niet. Wij hoeven het ook niet te weten. Als we die weg maar gaan en dat heb ik gedaan afgelopen zomer, in de hitte, met 32 andere stappers. In Greccio sliepen we in de open lucht, op een grasveld, op een matje in een slaapzak. Eenvoudiger kon eigenlijk niet. Er waren maar twee toiletten en één douche. Maar in de open lucht hadden we het gevoel dat we in een duizendsterrenhotel verbleven, met al die sterren van het hemelgewelf', zo vertelt Theo van Adrichem in het Stads klooster San Damiano te 's-Hertogenbosch.

DE ANDER VERHEFFEN

Want daar zitten we, op zijn werkkamer als provinciaal. Theo van Adrichem is op zijn best als hij niet over de toekomst vertelt. Want dan klinkt de voorzichtigheid in zijn woorden, dan is er de bestuurder die niet teveel wil beloven. De provinciaal van 80 minderbroeders staat wel in vuur en vlam als hij weer teruggaat naar de tocht die hij maakte, van Greccio naar Assisi. Daar was hij dicht bij de humus, de aarde, de nederigheid. Als iets deze provinciaal tekent, dan is het zijn bescheidenheid. Precies zoals Franciscus dat heeft voorgeleefd. Lees maar wat Theo van Adrichem erover zegt: 'Jezelf niet groter voordoen dan je bent, niet jezelf verheffen. Dat leert zo'n tocht in de hitte je wel af. Het gaat er juist om de anderen te verheffen, van dienst te zijn. Wie de grootste wil zijn, moet de dienaar zijn. Franciscus wilde anderen juist groter maken en verheffen, anderen ook wat gunnen. En we leven in een tijd waarin ons geleerd wordt jezelf groter te maken. Franciscus doet het tegenovergestelde. Het gaat niet om hem, maar om de ander. Zo probeer ik die weg ook te gaan, als een dienaar van mijn broeders. Zo heb ik de tocht van Greccio naar Assisi ook gelopen.'

'Vertrouwen geven, ruimte bieden en betrokken blijven: dat is hoe een zegen bedoeld is'

KLIMMEN OM AF TE DALEN

Als ik hem vraag wat op de deelnemers aan zo'n pelgrimage nou de meeste indruk maakt, hoeft Theo van Adrichem niet lang na te denken. 'De stilte,' reageert hij direct, 'de afgelegen plekken van spelonken, grotten en kluizen, dat blijft hangen bij de pelgrims. Als je zo met elkaar loopt, wandel je even in het leven van Franciscus en ervaar je zelfs lijfelijk dat je in de ontberingen van de natuur op jezelf wordt teruggeworpen. Dat gebeurt vooral in de stilte van de afzondering. Daar spreekt je eigen leven tot je en daar voel je ook je eigen eenzaamheid. Je loopt wel met een groep, maar je ervaart ook je eigen eenzaamheid. Die is er voor ieder van ons. Daar ontkomt geen mens aan. En zo'n tocht leert je ook je eenzaamheid uit te houden en je imperfectie onder ogen te komen. En juist dan – als je dat aanvaardt – kun je er beter voor de ander zijn, en kun je de ander ook meer verheffen. Als je klimt naar de Monte Fionchi en boven de boomgrens komt, ben je tegelijk in je eigen eenzaamheid afgedaald. Klimmen om af te dalen, afdalen om uitzicht over je leven te krijgen. Als je daar boven komt, heb je een geweldig uitzicht op drie valleien. Maar je weet door je eigen ademhaling dat je eerst moeite moet doen en pijn moet lijden om uitzicht te hebben. Niet alleen op de drie valleien maar ook op je eigen leven.'

BIDDEN BIJ HET GRAF

Dat geldt niet alleen voor de 32 stappers van de pelgrimage, het heeft ook betekenis voor Theo van Adrichem zelf. Want de tocht eindigde bij het graf van Franciscus in Assisi. Went dat ooit, vraag ik hem, om zo aan te komen bij zijn graf? 'Nee', antwoordt hij, 'Als ik daar dan ben, gaat er van alles door mijn hoofd. Natuurlijk kniel ik daar om te bidden voor mensen en hun situatie die ik meedraag in mijn hart. Maar ik vraag Franciscus heel uitdrukkelijk om steun en inzicht voor onze broederschap en voor de naaste toekomst. Dat inzicht hebben we hard nodig. Wat is de beste weg voor de broeders in de Lage Landen? *Franciscus, sta ons bij, help ons, zo heb ik gevraagd. Zelf verlang ik naar uitzicht op de toekomst, zoals ik dat uitzicht heb genoten over de drie valleien. De zegen van Franciscus kan ik daarbij goed gebruiken.*

Over die zegen is veel meer te zeggen. Die zegen vindt de provinciaal in het leven in broederschap, de plek waar broeders elkaar ontmoeten. Hij vertelt over een ervaring in Brazilië. Op doorreis kwam

'Als ik zo bewust daarom bid, dan weet ik dat ik niet alleen ga'

Broeder Leo, je broeder Franciscus wenst je heil en vrede. Zo zeg ik je, mijn zoon, als moeder: alles wat wij onderweg besproken hebben, regel ik beknopt in deze uitspraak en ik geef je raad – en je hoeft om raad niet naar mij toe te komen, want ik geef je deze raad –: als je een of andere manier beter vindt om aan de Heer God te behagen en zijn voetspoor en armoede te volgen, doe dat dan met de zegen van de Heer God en in gehoorzaamheid aan mij. En als het voor je ziel noodzakelijk is en je voor een andere bemoediging opnieuw naar mij wilt komen, kom dan.

FRANCISCUS VAN ASSISI

hij langs een mooie plaats waar een klooster was. Hij vroeg toen of hij bij de broeders even op adem mocht komen. Van harte welkom, was de reactie. Dat is de zegen van minderbroeders die elkaar welkom heten, hun naaste verheffen en thuis laten komen in een gemeenschap.

VERTROUWEN GEVEN

Dat sluit aan bij de zegen van Franciscus. Theo van Adrichem noemt twee voorbeelden. Hij pakt de Geschriften van Franciscus en leest een tekst voor. Het gaat om een briefje van Franciscus voor broeder Leo. Het begint met: '*Je broeder Franciscus wenst je heil en vrede*' (zie het tekstkader voor de hele tekst). Deze tekst zegt alles over Franciscus en de wezenlijke betekenis van een zegen. Lees maar de uitleg van Theo van Adrichem: 'Zegenen is niet mooie woorden zeggen, de zegen van God toebidden en dan denken: bekijk het zelf verder maar. Nee, zegenen bij Francis-

'Als je de weg van Franciscus wilt gaan, is het waardevol om hem ook te volgen in de eenvoud en nederigheid'

cus is: de ander vertrouwen geven om zijn weg te gaan en altijd de deur open te houden dat de naaste bij je terug kan komen, maar ook de ruimte bieden om het anders te doen zolang hij in het voetspoor van Jezus en de armoede blijft en dan ook de zegen te geven. Ik vind dat zo mooi van Franciscus naar broeder Leo toe: zegenen houdt dan ook in dat je zelf betrokken blijft op je naaste. Vertrouwen geven, ruimte bieden, betrokken blijven, hoe de weg er ook ziet. Dat drukt deze brief aan broeder Leo uit. Dat is zoals een zegen bedoeld is.

En zo heeft Franciscus op een ander moment ook de Bijbelse zegen uit het boek Numeri meegegeven aan broeder Leo. Geschreven op een klein papiertje dat broeder Leo altijd bij zich heeft gedragen, in de binnenkant van zijn pij. Die handgeschreven tekst van Franciscus voor zijn broeder wordt nog steeds bewaard in een kapel van de San Francesco Basiliek in Assisi: *Moge de Heer je zegenen en behoeden, moge de Heer de glans van zijn gelaat over je spreiden en je genadig zijn. Moge de Heer zijn gelaat naar je keren en je vrede schenken.'*

BEHOUDEN WORDEN

Dat vertrouwen van de zegen had Theo van Adrichem zelf meer dan eens nodig. Het teken van de Tau herinnert daar ook aan. 'Dat teken heeft zijn oorsprong in het Bijbelboek Ezechiël. Daar staat dat mensen getekend met een Tau, behouden zullen worden. Dat teken is overgenomen door de woestijnvader Antonius Abt. Via de Antoniusbroeders is dat teken doorgegeven en via hen heeft Franciscus het leren kennen, als teken van behoud. Zelf heeft hij het gebruikt in Fonte Colombo, waar hij het op de muur van een kapel heeft aangebracht. Om dat behoud heb ik zelf ook eens gebeden toen ik in Brazilië was en met jongeren een steile heuvel opgeklommen was. Toen ik boven op een vlakke genoten had van het uitzicht, zag ik plots niemand meer om mij heen. Ik moest alleen die steile wand afdalen. Dat waren heel spannende momenten. Ik dacht soms dat ik het niet zou redden en heb toen gebeden om behoud. Ook op andere momenten zoek ik steun bij dat teken, als ik lastige gesprekken moet voeren of betrokken word bij dramatische situaties. Zo herinner ik me dat ik in mijn Rotterdamse tijd als pastoraal werker geroepen werd door een familie die net een kind verloren had bij een ongeluk. Wat kun je dan zeggen en hoe kun je troost bieden? Dan vraag ik om behoud, of God bij me wil zijn. Als ik zo

'Zegenen is niet mooie woorden zeggen en dan denken: bekijk het zelf verder maar'

bewust daarom bid, dan weet ik dat ik niet alleen ga. Dat besef en die overgave kunnen me dan dragen', aldus Theo van Adrichem.

En die zegen heeft hem al langer gedragen. Hij verwijst naar zijn studie theologie en het onderdak dat hij toen vond in de Amsterdamse Derkinderenstraat waar de broeders van Oudenbosch toen nog leefden in gebed en verbondenheid. Maar toen hij hoorde dat het daar niet meer mogelijk was, kon hij zich vrijwel direct aansluiten bij een leefgemeenschap in de Marnixstraat, ook in de hoofdstad. Zo is het eigenlijk steeds gegaan, ook toen hij ervoor koos om het gemeenschapsleven van de minderbroeders te delen. Hij heeft geen permanente verblijfplaats gehad, maar er is wel steeds een gemeenschap in zijn leven. Gemeenschapsleven is niet altijd gemakkelijk, want het kan soms flink schuren. Het is een leerschool om open te staan voor anderen, voor wat zij nodig hebben en belangrijk vinden en om je af te stemmen op elkaar. Daar groei je zelf van. In een religieuze gemeenschap draag je elkaar ook in en door het gebed. Dat gemeenschapsleven is tot op de dag van vandaag een zegen voor Theo van Adrichem.

DE ZEGEN TOEWENSEN

Het wordt in die eerste dagen van oktober tijd om naar huis te gaan. Ik neem afscheid van de provinciaal en wens hem de zegen toe voor de komende tijd. Met zijn broeders die met hun kleine aantallen het voorbeeld van Franciscus volgen. Op dat moment komt één van de broeders me in de gang van het stadsklooster tegemoet: Fer van der Reijken, gardiaan in 's-Hertogenbosch. Of ik het al gehoord heb dat twee broeders uit India en Indonesië geen visum voor drie maanden krijgen. De werkelijkheid van het strenge vreemdelingenbeleid raakt ook de minderbroeders. Ik beloof dat ik voor hen zal bidden. En ik hoop dat ze later alsnog mogen komen. Deze twee broeders hebben onze zegen meer dan ooit nodig. ■